

Jylland gennem Filialer fra Hovedstadsbankerne har modtaget Laan fra det øvrige Land for et Beløb af ca. 70 Mill. Kr. Af disse er ca. 50 Mill. Kr. laant fra Filialer paa Øerne, medens de ca. 20 Mill. Kr. er udlaant fra Bankernes Hovedsæde i København. En meget væsentlig Del af disse 20 Mill. Kr. er formodentlig Laan til Sønderjylland. Det er altsaa Kapitaler fra Øerne og i mindre Grad fra København, der gennem Hovedstadsbankernes Filialer udlaanes til Jylland og saa langt fra Provinsen, der gennem Hovedstadsbankernes Filialer yder Laan til København.

Som alt nævnt kan Hovedstadsbankerne heller ikke gennem deres Filialer trække Penge til København, med mindre hele den økonomiske Udvikling betinger dette. De afgørende Forhold for Ydelse af Laan fra en Landsdel til en anden er i Virkeligheden de samme, som betinger Ydelse af Laan til Udlandet. Hvis en Landsdel gennem Vareeksport, Tjenesteydelser og andet yder mere til Landets øvrige Dele under eet, end den modtager fra disse, vil det sige, at der gives Kredit fra denne Landsdels Side, hvilket kun er muligt, hvis der findes en tilsvarende større Opsparing end Landsdelen i sig selv har Brug for, thi hvis dette ikke er Tilfældet, maa man forlange Betaling for alle de Vareydelser m. m., man yder.

Endvidere skal Opmærksomheden særligt henledes paa Tabellen S. 46, hvor der gives en interessant Oversigt over Højden af de forskellige Ind- og Udlånsrenter m. m. inddelt efter Bankernes Størrelsesgrupper. Endelig kan nævnes, at der i Lighed med tidligere Aar i Indberetningen findes en Oversigt for hver enkelt Banks Vedkommende saavel over dens Driftsregnskab som over dens Status.

Gustav Ole Bech.

Det landøkonomiske Driftsbureau's Beretning.

I en Periode, hvor Statsmagten stadig enten griber ind i det økonomiske Liv eller overvejer, hvorledes der paa fornuftig Maade under Hensyn til de forskellige Formaal kan gribes ind, er det af største Vigtighed, at de forskellige Næringsgrenes Forhold foreligger klart belyst.

Et klart Billede af en Næringsgrens økonomiske Forhold faar man formentlig kun gennem rationelt udførte og bearbejdede Driftsregnskaber, der klarlægger de enkelte Driftsgrenes Økonomi inden for den enkelte Virksomhed.

Jylland gennem Filialer fra Hovedstadsbankerne har modtaget Laan fra det øvrige Land for et Beløb af ca. 70 Mill. Kr. Af disse er ca. 50 Mill. Kr. laant fra Filialer paa Øerne, medens de ca. 20 Mill. Kr. er udlaant fra Bankernes Hovedsæde i København. En meget væsentlig Del af disse 20 Mill. Kr. er formodentlig Laan til Sønderjylland. Det er altsaa Kapitaler fra Øerne og i mindre Grad fra København, der gennem Hovedstadsbankernes Filialer udlaanes til Jylland og saa langt fra Provinsen, der gennem Hovedstadsbankernes Filialer yder Laan til København.

Som alt nævnt kan Hovedstadsbankerne heller ikke gennem deres Filialer trække Penge til København, med mindre hele den økonomiske Udvikling betinger dette. De afgørende Forhold for Ydelse af Laan fra en Landsdel til en anden er i Virkeligheden de samme, som betinger Ydelse af Laan til Udlandet. Hvis en Landsdel gennem Vareeksport, Tjenesteydelser og andet yder mere til Landets øvrige Dele under eet, end den modtager fra disse, vil det sige, at der gives Kredit fra denne Landsdels Side, hvilket kun er muligt, hvis der findes en tilsvarende større Opsparing end Landsdelen i sig selv har Brug for, thi hvis dette ikke er Tilfældet, maa man forlange Betaling for alle de Vareydelser m. m., man yder.

Endvidere skal Opmærksomheden særligt henledes paa Tabellen S. 46, hvor der gives en interessant Oversigt over Højden af de forskellige Ind- og Udlaansrenter m. m. inddelt efter Bankernes Størrelsesgrupper. Endelig kan nævnes, at der i Lighed med tidligere Aar i Indberetningen findes en Oversigt for hver enkelt Banks Vedkommende saavel over dens Driftsregnskab som over dens Status.

Gustav Ole Bech.

Det landøkonomiske Driftsbureau's Beretning.

I en Periode, hvor Statsmagten stadig enten griber ind i det økonomiske Liv eller overvejer, hvorledes der paa fornuftig Maade under Hensyn til de forskellige Formaal kan gribes ind, er det af største Vigtighed, at de forskellige Næringsgrenes Forhold foreligger klart belyst.

Et klart Billede af en Næringsgrens økonomiske Forhold faar man formentlig kun gennem rationelt udførte og bearbejdede Driftsregnskaber, der klarlægger de enkelte Driftsgrenes Økonomi inden for den enkelte Virksomhed.

Paa Grund af det samfundsskadelige Hemmelighedskræmmeri, der under Hensyn til Konkurrencehensyn er herskende i den Næringsgren, man sædvanlig betegner som Industrien, foreligger der ikke — og vil næppe uden Lovtvang komme til at foreligge — Regnskabsmateriale, der i alle Enkeltheder redegør for et større Antal Industribedrifters Økonomi.

For Landbrugets Vedkommende stiller Forholdet sig væsentlig anderledes. Trods gentagne Opfordringer — væsentlig fra ikke Landmænds Side — til at hindre Udbredelsen af Kendskab til bedre Arbejdsmetoder inden for Landbruget, har denne molboagtige Tankegang aldrig vundet nogen Tilslutning inden for ledende Kredse i Landbruget. Derfor findes der ogsaa for dette Erhvervs Vedkommende et betydeligt, rationelt udført og bearbejdet Regnskabsmateriale, der paa tilfredsstillende Maade kaster Lys over adskillige Forhold af Interesse inden for de forskellige Bedriftstypers Økonomi.

Den Institution, Det landøkonomiske Driftsbureau, der har samlet og bearbejdet dette Materiale, blev stiftet i Aaret 1916 paa Initiativ af det kgl. Landhusholdningsselskab med Tilslutning af forskellige større Landbrugsinstitutioner, og Udgifterne ved Materialets Indsamling og Bearbejdelse afholdtes af de interesserede Organisationer. Fra og med 1918 er Bureauets Virksomhed imidlertid blevet en Del udvidet, og samtidig blev der paa Finansloven givet en Bevilling til Afholdelse af Udgifterne ved Virksomheden.

Det benyttede Materiale hidrører dels fra bestaaende Regnskabskredse, dels fra enkelte Landmænd, hvis Regnskab føres under Bureauets Vejledning. Udadtil virker Bureauet ved med Mellemlum at udsende Meddelelser om foreløbige Resultater af Driftsundersøgelserne og ved Udsendelse af en aarlig Beretning, hvori det indsamlede Materiale er indgaaende bearbejdet i mange forskellige Retninger.

De aarlige Beretninger indledes med en Oversigt over Landbrugets almindelige Vilkaar i Driftsaaret indeholdende Redegørelse for Vejrforhold, Høstudbytte, Markeds- og Prisforhold samt en almindelig Karakteristik af Aaret. Derefter redegøres for Undersøgelsesmaterialets Omfang og Beskaffenhed. I et tredje Afsnit omhandles Landbrugskapitalens Størrelse og Sammensætning, hvorefter man over en Redegørelse for Bruttoudbytte og Driftsomkostninger føres til det centrale Afsnit om Landbrugets Driftsresultat. Efter en Redegørelse for nogle interessante Forhold vedrørende de forskellige Driftstyper, behandles de enkelte Driftsgrenes Økonomi. Beretningen

indeholder endvidere et Afsnit om Husholdningsudgifterne og afsluttes med, hvad Bureauet kalder, Hovedtabeller, hvori visse Forhold belyses for hver enkelt Ejendom. Endelig har de sidste Par Beretninger indeholdt et i mange Henseender interessant Tillæg vedrørende Pengeomsætningen og Formueforholdene.

I de første Aar arbejdede Bureauet med et saa ringe Antal Landbrug, at Resultaterne — i hvert Fald fra et statistisk Synspunkt — nærmest maatte betegnes som værdiløse, men efterhaanden er man naaet til at behandle det nogenlunde anseelige Antal, 671 Brug, temmelig ligeligt fordelt paa Landsdele og Driftstyper. Af Betydning er det ogsaa, at man er istand til at beregne Gennemsnit for en Aarrække.

Imidlertid er det meget ønskeligt, at Undersøgelsesmateriale væsentligt forøges; dette gælder samtlige Driftstyper, men mest Husmandsbrug og store Gaarde, der lige indtil de sidste Par Aar har været alt for svagt repræsenteret. Desværre fremgaar det af Professor O. H. Larsens Forord til sidste Beretning, at de herskende Sparebestræbelser har medført, at Bevillingen er saaledes nedsat, at en tiltrængt Udvidelse af Materialet maa opgives, og at det endog kan blive nødvendigt at formindske det Materiale, man i Øjeblikket arbejder med.

Sparsommelighed paa dette vigtige Omraade maa betragtes som ganske malplaceret. En Udvidelse af Materialet er for visse vigtige Forholds Vedkommende nødvendig, for at man kan drage nogenlunde sikre Slutninger deraf og en betydelig Del af det allerede udførte Arbejde maa betragtes nærmest som spildt, naar denne Udvidelse ikke finder Sted.

Skønt Driftsbureauets Arbejde saavel ved Bearbejdelsen af Regnskabsmateriale som ved den Form. hvorunder det er offentliggjort, i høj Grad fortjener Paaskønnelse, kan der dog være Anledning til, efter at Bureauet i en Aarrække har udsendt disse Beretninger at gøre nogle kritiske Bemærkninger om dem.

Naar man vil kritisere Formuleringen af en saadan Beretning, maa man først gøre sig klart, hvilke Formaal det offentliggjorte Materiale skal tjene. I den først udsendte Beretning hedder det om Formaalet bl. a., at Bureauet tænkes at kunne faa Betydning for Regnskabsføringens Fremme i Almindelighed. Dette Formaal fremmes formentlig bedst gennem Bureauets Samarbejde med de regnskabsførende Organisationer

eller Landmænd, medens den aarlige Beretning formentlig kun kan faa ringe Betydning i saa Henseende. Tilbage bliver i hvert Fald to Formaal af væsentlig Betydning:

1) at fremstille de vundne Regnskabsresultater sasledes, at de kaster Lys over den nationaløkonomiske Betydning af de forskellige Driftstyper, og saaledes at det bliver muligt at overskue de økonomiske Virkninger af eventuel Indgriben fra Statens Side.

2) at klarlægge de paagældende Bedrifters Økonomi paa en saadan Maade, at den enkelte Landmand kan drage Lære deraf og derved eventuelt opnaa et bedre Driftsresultat.

Alt hvad der findes i Beretningen og som ikke har Betydning for et af de nævnte Formaal er i bedste Fald overflødig og bør formentlig allerede af den Grund udelades. Gennemgaar man nu Beretningens forskellige Afsnit, finder man ogsaa i det store og hele, at de Oplysninger, der gives, har en vis Betydning med Hensyn til et af de nævnte Formaal. Dette er vel endnu mere Tilfældet, efter at den sidstafgivne Beretning af Sparehensyn er en Del forkortet; med Undtagelse af en stedfunden Indskrænkning af Hovedtabellerne er der næppe nogen, der vil savne noget af det udeladte.

Men selv om der ved denne Forkortning er sket en Forbedring, forekommer det mig, at der fremdeles med Fordel kan foretages en Indskrænkning saavel af Tabelmateriale som af Tekst.

For at begynde med en Ting af mindre Betydning vil vi henlede Opmærksomheden paa Side 46, Beretning Nr. IX, hvor det for de forskellige Brugsstørrelser oplyses, hvor mange beregnede Arbejdsdage, der gøres pr. 100 Kr. Nettoproduktion, idet man ved dette Begreb forstaar det samlede Bruttoudbytte ÷ Værdien af indkøbte Foderstoffer, indkøbt Gødning og Udsæd. Paa næste Side kommenteres disse Oplysninger, idet Smaabruget udviser et højere Tal end de øvrige Driftstyper.

Det er imidlertid ikke muligt at se, hvilken Interesse dette Tal har. Det nævnte Forhold siger jo ikke meget om Driftsresultatet, da dette ikke alene beror paa den anvendte Arbejds mængde. Det giver heller ikke noget væsentligt Bidrag til Karakteristik af de forskellige Driftstyper; ganske vist antyder det høje Tal for Husmandsbruget, at disse anvender forholdsvis mere Arbejds kraft end andre Brugstyper, men dette redegøres der for paa langt mere rationel Maade andre Steder i Beretningen.

En langt vigtigere Kritik kan rettes mod visse Ting i det

Hovedafsnit, der omhandler Landbrugets Driftsresultat. Dette Afsnit indleder med en Redegørelse for „Nettoudbytte“ og „Forrentningsprocent“. Ved Nettoudbytte forstås Bruttoudbytte $\div$ Driftsomkostninger, herunder beregnet Vederlag for udført Arbejde i Bedriften, men ikke Rente af Kapitalen. Forrentningsprocenten fremkommer ved at sætte Nettoudbyttet i Forhold til Kapitalen.

Man kunde nu spørge, om der er nogen Anledning til overhovedet at beskæftige sig med Begrebet Forrentningsprocent. Da det, man plejer at kalde fast Kapital, særlig naar man herunder medregner Jord, tager Værdi efter den arbejdsfri Indkomst, man gennemsnitlig kan faa ved dens Brug, vil Forrentningsprocenten, naar man betragter Gennemsnit for en Række af Aar, vise sig at være praktisk talt den samme for alle Grupper af Landbrug uanset deres Størrelse eller Beliggenhed.

Nogen større nationaløkonomisk Betydning har Forrentningsprocenten saaledes ikke. Vil man dømme om de forskellige Driftstypers nationaløkonomiske Betydning, maa man betragte, hvad Driftsbureauet kalder det samfundsmæssige Udbytte i Forbindelse med Udbyttet pr. beregnet Arbejder, naar Kapitalen er tilregnet normal Rente, sammenlignet med den almindelige Arbejds løn¹⁾. Det er nemlig umiddelbart indlysende, at det fra et nationaløkonomisk Synspunkt ikke kan være ligegyldigt, om den Indkomstmængde, der skabes i den paagældende Bedrift, er stor eller lille, eller om 25—30 Arbejdere finder lønnende Beskæftigelse pr. 100 ha eller kun 10 Arbejdere. Men om disse vigtige Forhold oplyser Forrentningsprocenten intet, den kan nemlig — og vil — i det lange Løb være ganske ens, hvad enten man har en ekstensiv eller en intensiv Drift.

Naar jeg alligevel ikke vil foreslaa, at Driftsbureauet ganske ophører at beregne Forrentningsprocenten, er det af to Grunde: dels fordi dette Tal i det enkelte Aar kan variere stærkt fra Gruppe til Gruppe, hvorfor det kan tjene til en første Orientering med Hensyn til, hvorledes skiftende Prisforhold paavirker de forskellige Driftstyper, dels fordi Tallet for den enkelte Landmand staar som et ganske rationelt Udtryk for Driftsresultatet. I sidstnævnte Henseende faar det imidlertid kun Interesse i Forbindelse med Undersøgelser af

¹⁾ Hvilke Vanskeligheder, der er forbundet med at faa et rationelt Udtryk for den i Bedriften opnaaede Arbejdsfortjeneste, vil senere blive omtalt.

den enkelte Bedrifts Økonomi eller ved Sammenstilling af Grupper af Bedrifter, hvis Økonomi hver for sig er ganske ensartet i alle væsentlige Enkeltheder.

Endnu værre forholder det sig imidlertid med Begrebet Nettooverskud, som Driftsbureauet benytter. Dette Begreb defineres som Bruttoudbyttet $\div$ samtlige Driftsomkostninger (saaledes som vi ovenfor har defineret dem) $+$ Rentekravet. Hvad man vil opnaa ved Beregningen af dette Tal, er det ikke muligt at se; det fremgaar jo ved Betragtning af Forrentningsprocenten og lider desuden af samme Mangler som denne. Opføres Landbrugskapitalen i Status med sin Handelsværdi, og regner man med den herskende Rentefod, maa Tallet antages snart at blive positivt, snart negativt og maa ventes gennemsnitlig at ligge meget nær Nul.

Konklusionen bliver altsaa, at alt, hvad der handler om Nettooverskud, bør udgaa; af Redegørelsen for Nettoudbytte og Forrentningsprocent bør der ikke bibeholdes andet end en enkelt Tabel, der gruppevis angiver Driftsresultatet gennemsnitlig pr. Ejendom, udtrykt i Forrentningsprocenten.

Som tredje Punkt i Redegørelsen for Driftsresultatet gives nogle Oplysninger dels om „Indtægten af den gældfri Ejendom“ dels angaaende Familiens samlede Arbejdsfortjeneste. Med Indtægten af den gældfri Ejendom menes Nettoudbyttet $+$ det Vederlag, der er tilregnet Brugerens og hans Familie. Hvad Driftsbureauet vil opnaa ved en gruppevis Angivelse af Indtægten af den gældfri Ejendom pr. ha er ikke let at se, og naar man samme Sted opstiller et Bebreb: Udbyttekvotienten $\circ$: Forholdet mellem Rentekrav $+$ Familiens Arbejdsvederlag og Nettoudbyttet $+$ Familiens Arbejdsvederlag, har man endnu vanskeligere ved at fatte Hensigten. Hvorledes disse Tal vil komme til at se ud, kan enhver jo let forudsige: I gode Aar, naar „Nettoudbyttet“ overstiger, hvad der er nødvendigt til Dækning af den fastsatte Rentefod, vil man faa stigende Kvotienter med stigende Brugsstøtelse; i Aar, hvor Nettoudbyttet ligger under det fastsatte Rentebeløb, vil det omvendte være Tilfældet. Den Interesse, der knytter sig til dette Forhold, kunde fremstilles langt mere rationelt paa anden Maade.

Vigtigt er derimod den følgende Redegørelse for det af Brugerens og hans Familie opnaaede Arbejdsvederlag, naar der tilregnes Kapitalen en vis Rente, og dettes Sammenligning med det paa Grundlag af de almindelige Lønninger beregnede Arbejdsvederlag. Denne Beregning er kun foretaget for Brug under 10 ha, i hvilket Tilfælde den af flere Grunde ogsaa har

størst Interesse. Endvidere slutter sig hertil en Tabel, der dels angiver benyttet Areal pr. Person for de forskellige Brugsstørrelser, dels den opnaaede Arbejdsfortjeneste pr. Arbejder (Brugerens og hans Families Arbejdsydelse medregnet). Oplysning om det benyttede Areal pr. Person er naturligvis af stor Interesse. Om Sammenligningen mellem Familiens Arbejdsfortjeneste og det beregnede Arbejdsvederlag samt den opnaaede Fortjeneste pr. Arbejder i de forskellige Størrelsesgrupper gælder det, at de er af den allerstørste Betydning til Afgørelsen af vigtige Spørgsmaal, men at man i Virkeligheden, saaledes som disse Tal er fremkommet, befinder sig i samme *circulus vitiosus*, som naar man vil tage Forretningsprocenten som Udtryk for Forskellen i det nationaløkonomiske Udbytte af de forskellige Driftstyper.

Opfører man nemlig Landbrugskapitalen (Jorden indbefattet) i Status efter sin Handelsværdi eller efter Ejendomsskyldværdi, der skulde svare til Handelsværdi, maa saavel Arbejdsfortjenesten pr. Arbejdsenhed som Nettoudbyttet pr. Kapitalenhed, beregnet som Gennemsnit af Tallene for en Aarrække, have en Tendens til at blive ens for alle Brugsstørrelser. Hvis nemlig en enkelt Driftstype normalt viste sig at betale Arbejdet bedre end de øvrige, vilde dette jo utvivlsomt føre til en Stigning i Værdien af den i en saadan Brugstype anbragte „Kapital“, i første Række Jorden, men ogsaa i hvert Fald i Overgangsperioden til Dels Bygningerne. De omhandlede Tal har derfor kun Værdi, naar man betragter dem over et meget kort Tidsrum.

Spørgsmaalet om de forskellige Driftstypers Betaling af Produktionsfaktorerne kan imidlertid ikke besvares paa Grundlag af Regnskabsmateriale, medmindre det er muligt at finde et mere rationelt Udtryk for de uden for Mennesket liggende Produktivkræfter end deres Handelsværdi. For den egentlige Realkapitals Vedkommende vil denne Handelsværdi ganske vist have en Tendens til at falde sammen med de paagældende Genstandes samfundsmæssigt nødvendige „Produktionsomkostninger“, og selv om dette sidste Begreb heller ikke er helt paalideligt, naar det gælder en Angivelse af det faktiske Offer ved Produktionen, kunde man dog nogenlunde slaa sig til Taals med Kapitalens Handelsværdi. Hvad derimod angaar Jorden, da er dennes Værdi i det væsentlige kapitaliseret Udbytte og vil derfor netop være bestemt af den Indkomst, der bliver til overs, naar den normale Arbejds løn og Kapitalrente er trukket fra. Ønsker man derfor at konstatere, hvorledes de

forskellige Driftstyper betaler Produktionsfaktorerne, kan man gaa to Veje: Man kan 1) tilskrive den anvendte Arbejdskraft den normale Løn og den anvendte Kapital den normale Rente og saa betragte Variationerne i Jordværdien; 2) lade Jorden indgaa i Landbrugskapitalen med Jordskyldsværdien, der efter Loven skal være upaavirket af den Driftstype, hvorunder den anvendes, og betragte Forandringerne i den opnaaede Arbejdsfortjeneste, naar Landbrugskapitalen forrentes med normal Rente.

Hvorvidt en Opstilling som den nævnte er praktisk muligt og i saa Fald, hvorvidt Driftsbureauet kan faa de nødvendige tilstrækkeligt paalidelige Oplysninger til at foretage den, skal vi ikke komme nærmere ind paa. Paa et Punkt kunde Driftsbureauet dog sikkert foretage en Forbedring af Begrebet Landbrugskapital, nemlig ved Udelukkelse af Beboelsesbygningerne. Disse Bygninger har ikke mere at gøre med Landbrugskapitalen end de Boliger, der beboes af Arbejdere og Funktionærer i en Fabrik har at gøre med den i denne Fabrik investerede Kapital. Ved den fulgte Fremgangsmaade forskydes Forholdet mellem Kapitalens Størrelse i de smaa og store Landbrug, idet Beboelsesbygningerne udgør en større Andel af den samlede Ejendomsværdi jo mindre Bruget er.

Vender vi imidlertid tilbage til Spørgsmaalet om Muligheden for ved Beregningen af „Landbrugskapitalen“ at udskille den Del af denne, der kun er kapitaliseret Udbytte, saa skal vi herom endnu gøre den Bemærkning, at det Resultat, man vilde naa ved først at udskyde Beboelsesbygningerne og derefter benytte Ejendomsskylden maaske ikke er saa ubrugeligt, som man skulde vente. Hidtil har Ejendomsskyldværdien nemlig ikke svaret til Handelsværdien for Landejendommenes Vedkommende, idet de smaa Ejendomme synes at være favoriseret. Man kan ikke frigøre sig for den Tankegang, at Vurderingsmanden, ledet af et gammelt Billighedsinstinkt ved Vurderingen af de mindre Landejendomme, ikke har taget Hensyn til, at Jorden i Husmandsbruget er dyrere end i det større Landbrug. Følgende Tabel viser Forholdet mellem Vurderingssummen og Købesummen for den faste Ejendom. (Se Stat. Efterretn. S. 201, Aarg. 1926).

Gaarde	Antal Salg	Købesum højere end Vurderingssummen	
		1925 pCt.	1924 pCt.
12 Tdr. Htk. og derover	34	1,6	7,6
4—12 - - - - -	293	20,4	18,0
2—4 - - - - -	367	24,7	23,0
1—2 - - - - -	509	31,0	27,9

Huse	Antal Salg	Købesum højere end Vurderingssummen	
		1925 pCt.	1924 pCt.
10 ha og derover	393	27,9	22,9
3,3 — 10 ·	1120	38,1	33,8
0,55— 3,3 ·	850	40,7	34,4

Den mest rationelle Del af Afsnittet om Driftsresultatet er Beregningen af det samfundsmæssige Udbytte. Dette Begreb definerer Driftsbureauet som bestaaende af:

- 1) Løn til lejet Arbejdskraft,
- 2) Familiens normale Arbejsvederlag og Driftslederløn,
- 3) Offentlige Skatter til Stat og Kommune,
- 4) Nettoudbytte eller Kapitalrente.

At aile disse Indtægter er skabt i det paagældende Landbrug, er indlysende, men foruden disse burde f. Eks. medregnes Handelens og Transportens Indtægter ved Landmændenes Indkøb af Fodermidler m. v., idet disse Indtægter ogsaa har deres Ophav i vedkommende Landbrugsbedrift. Det er dog muligt, at det ikke i Praksis lader sig gøre at tage disse Indtægter med, og det er vel ogsaa mindre væsentligt.

Ved Beregningen af det samfundsmæssige Udbytte faar man nogen Oplysning om Jordens Evne til at beskæftige Befolkningen under de forskellige Driftstyper. Derimod faar man intet at vide om den Økonomi, hvormed de produktive Kræfter er anvendt i de forskellige Driftstyper. Til Belysning af dette sidste Forhold kræves, som nævnt ovenfor, en Sammenligning paa rationelt Grundlag af Indtægten pr. Arbejder med den almindelige Arbejds løn. Afsnittet om det samfundsmæssige Udbytte slutter med en Udregning af dettes Størrelse pr. Arbejder, en Beregning, der burde udelades, da den, saavidt jeg kan se, ikke har Interesse for nogen.

Mod Resten af Beretningen finder jeg ikke Anledning til at rejse nogen Kritik. De der berørte Forhold er hovedsagelig af Interesse for de Landmænd, der ønsker at lære noget af disse Driftsundersøgelser. Der er dog ogsaa i dette Afsnit adskilligt af nationaløkonomisk Interesse. Dette gælder saaledes det Afsnit, der omhandler Husmandsbrugene, hvori Brugene grupperes efter Arealets Størrelse. Paa Grund af de ovenfor nævnte Mangler ved Beregningen af Nettoudbyttet eller den faktisk opnaaede Arbejdsfortjeneste, vilde man næppe af disse Tal, selv om Materialets Størrelse var tilfredsstillende, kunne drage nogen sikker Slutning med Hensyn til den mest økonomiske Størrelse af et Husmandsbrug.

Vi har i det foregaaende peget paa, at en Del af de Oplysninger, Beretningen bringer, dels er uden Interesse og derfor overflødige, dels vel berører interessante Problemer, men ikke giver meget — om noget — Bidrag til deres Løsning. Vi vil nu gaa over til at se lidt paa den statistiske Behandling af det foreliggende Regnskabsmateriale.

Naar man opstiller en Tabel eller paa anden Maade anfører Talmateriale, sætter Tal i Forhold til hinanden (udregner Procenttal), beregner Gennemsnit, gælder det først og fremmest om at have klart for Øje, hvilket Spørgsmaal de paagældende Data skal besvare.

Af særlig Vigtighed bliver som Regel Materialets Gruppering. Formaalet med denne er i størst mulig Grad at gøre de til Gruppen hørende Enheder ensartede i alle Henseender undtagen for det Forholds Vedkommende, hvis Bevægelser man vil observere. Ønsker man f. Eks. at konstatere, hvorledes Arbejdsforbruget varierer ved forskellige Driftstyper, maa man søge at gruppere saaledes, at de Brug, der indgaar i hver Gruppe, ogsaa virkelig er af samme Type, og man maa da se at finde det Kendetegn, som bedst bestemmer Typen og gruppere derefter. At gruppere uden at have nogen klar Forestilling om, hvad de ved Grupperingen fremkomne Tal kan bruges til, men blot i Haab om at et eller andet interessant vil vise sig, er i Almindelighed forkasteligt, og at gruppere saaledes, at man nødsages til at forklare de Variationer, der fremkommer i det eller de Forhold, man vil betragte, som værende af formel Natur, er meningsløst.

Hvad dette Grupperingsspørgsmaal angaar er Driftsbureauets Beretning næppe værre end saa mange andre statistiske Værker, men derfor bliver det ikke mindre berettiget at paapege Manglerne derved. Driftsbureauet grupperer væsentligt efter 2 Kendemærker: de paagældende Landbrugs Beliggenhed og deres Jordareal. Meningen med at gruppere efter Beliggenhed: Øerne, Jylland o. s. v., er naturligvis klar nok: Jordbund og Klima er forskellig i de forskellige Landsdele, og ved at gruppere de i en nærmere afgrænset Landsdel beliggende Landbrug for sig, vil man kunne vente, at de enkelte Brugs Afvigelser fra et med Hensyn til et bestemt Forhold for Gruppen udregnet Gennemsnit, vil give den sædvanlige typiske Fordeling, saaledes at man altsaa kan betragte Gennemsnittet som typisk for Gruppen.

Forsaavidt er denne Gruppering altsaa fuldkommen i sin Orden. Det kan ogsaa i visse Henseender være af Interesse at

sammenligne Tallene mellem Landsdelene. Interessant er det saaledes at se, at Kvægbesætningens Værdi pr. ha omtrent er den samme for alle Landsdele, selv om dette sandsynligvis i nogen Grad skyldes, at de forskellige Brugsstørrelser er forskelligt repræsenteret inden for Landsdelene og saaledes er af formel Natur. Derimod er der ikke noget interessant ved at faa at vide, at de forskellige Afgrøder giver et mindre Udbytte pr. ha i Midt- og Vestjylland end i de øvrige Landsdele, fordi dette er en Selvfølge. Og saaledes vil det være ved de fleste Forhold, der belyses ved denne Gruppering. Naar man deler efter Omraader med Jord af forskellig Godhed og betragter et eller andet Fænomens Talværdi pr. ha, vil denne Værdi i Almindelighed falde med Jordens Godhed, som det netop er Meningen at udtrykke gennem Omraadegrupperingen. Viser Talværdierne ikke denne Tendens, er der Grund til at antage, at Materialet med Hensyn til de Betingelser, der paavirker det paagældende Forhold, alligevel ikke er homogent. Følgen bliver altsaa, at de Forskelligheder, Tallene udviser for de forskellige Landsdele, naar de ikke er selvfølgelige, og derfor ikke tiltrænger Paavisning, kan forklares som værende af formel Natur, beroende paa manglende Ensartethed inden for Materialet i de enkelte Grupper.

Det vil saaledes vise sig, at de fleste af de Spørgsmaal, hvis Besvarelse er af Interesse, kun i ringe Grad knytter sig til Brugenes Beliggenhed, men derimod til deres Størrelse. Det er ikke saa meget Beliggenheden som Bedriftsstørrelsen, der danner Driftstyper. At Brugsstørrelsen er af Vigtighed, er Driftsbureauet ogsaa fuldt ud paa det rene med, hvorfor det ogsaa foruden efter Omraade grupperer efter dette Kendetegn.

Spørgsmaalet er nu blot, hvad man skal bruge som Maalestok for Brugsstørrelsen. Driftsbureauet benytter Arealet. Dette vilde maaske ogsaa være det bedst mulige Kendetegn, saafremt Materialet var stort nok til at gennemføre Størrelsesgrupperingen for forskellige Omraader med ensartede Jordbunds- og Klimaforhold. Under denne Betingelse vilde en Gruppering efter Beliggenhed være paa sin Plads.

En saadan yderligere Deling er imidlertid ikke mulig med det forhaandenværende Materiale, og Grupperingen efter Areal er derfor lidet rationel. Det rigtigste vilde formentlig være i de fleste Tilfælde ganske at udelade Landsdelsgrupperingen og ved Størrelsesgrupperingen benytte Jordskyldsværdien som Maalestok. Det, man vil opnaa ved en Gruppering efter Størrelse inden for forskellige Landsdele, er ved Samligningen at

eliminere Virkningen af Beliggenhedsforholdene; dette opnaas imidlertid i ikke ringe Grad ved Benyttelse af Jordskyldsværdien, hvori den økonomiske Betydning af saa vel forskellige klimatiske Forhold som Jordbundsforholdene maa give sig Udtryk.

Spørgsmaalet er endvidere, hvorvidt de forskellige Tal bør angives pr. ha, gennemsnitligt pr. Ejendom, eller pr. 1000 Kr. Jordværdi. Hvad her bør gøres, vil bero paa, hvad Formaalet i hvert enkelt Tilfælde kræver. Hvis Gruppernes Ejendomme er ligeligt fordelt over de forskellige Landsdele, vil der ikke ligge saa stor Vægt paa, om man vælger det ene eller det andet.

Overfor Kravet om en Forandring af Størrelsesgrupperingen vil Driftsbureauet muligt gøre gældende, at en saadan i stor Udstrækning vil gøre Sammenligning med tidligere Aar umulig. Naar man imidlertid, som her foreslaaet, udelod Landsdelsgrupperingen og de dertil knyttede Bemærkninger, vilde man vinde saa megen Plads, at man uden at optage al den derved sparede Plads i en Overgangsperiode vilde kunne anføre Grupperingen efter Areal til Sammenligning med tidligere Aar, hvor en saadan Sammenligning er af Betydning.

Ved at gennemføre de ovenfor omtalte Reformen med Hensyn til Beretningen, vil denne efter min Mening ikke alene bedre tjene sit Formaal, men den deraf følgende Forkortning af Beretningsugen samt det sparede Arbejde ved Beregning af betydningsløse eller dog mindre betydningsfulde Tal, samt unødige Gruppering, vil medføre en ret betydelig Udgiftsbesparelse, der saa kunde benyttes til Bearbejdelse af mere Regnskabsmateriale. Denne Indsamling og Bearbejdelse af Materiale under Driftsbureauets kyndige Ledelse er, som jeg haaber at have paavist, af saa stor Betydning, at Bestræbelserne, trods daarlige Tider, snarere bør gaa ud paa at udvide end at indskrænke Virksomheden.

Jørgen Pedersen.

Lantbruget i Norden 1875—1925. Göteborg 1926. 624 S.

Det ansete Handelsfirma, Moritz Fraenkel & Co., Göteborg, har i Anledning af sit 50 Aars Jubilæum udsendt et stateligt Værk paa godt og vel 600 Sider, omhandlende „Lantbruget i Norden, 1875—1925“. Forfattere er i Bogens Rækkefølge Professorerne H. Juhlin Dannfelt for Sverige, E. Lindhard for Danmark, S. Hasund for Norge og Arthur Rindel